

Compensation for Damage Suffered in the Event of Unlawful or Unjust Deprivation of Liberty during Criminal Proceedings

Ștefan-Tiberiu CIUREA¹

Abstract: This study analyses the legal framework regarding compensation for damages resulting from unlawful or unjust deprivation of liberty during criminal proceedings, highlighting both national and international legal provisions and relevant case law. Based on the principle of the inviolability of individual freedom, enshrined in both the Constitution of the country and the Romanian criminal procedural legislation, as well as in international human rights instruments, the article examines the legislative amendments introduced by no. 201/2023 and their impact on the right to compensation. The fundamental principles governing the right to compensation, the criteria for material and moral damage, as well as the practical difficulties in the assessment in the process of obtaining fair compensation are highlighted. Particular attention is paid to the conceptual distinction between unlawful and unjust deprivation of liberty, analyzing the existing legal remedial mechanisms. The study contextualizes these issues through a comparative analysis of the jurisprudence of the European Court of Human Rights (ECHR), which reaffirms the state obligation to provide effective remedies against judicial errors. The conclusions emphasize the need for a uniform and equitable application of the right to reparation, proposing to increase legislation aimed at optimizing the balance between the protection of individual rights and the efficiency of the judicial system.

Keywords: deprivation of liberty; compensation; miscarriage of justice; ECHR jurisprudence; Code of Criminal Procedure

1. Introducere

Deși consacrat la nivel constituțional, conceptul de dreptate transcende sfera juridică, având o natură eminamente moral-filosofică, extra-juridică, ce face ca dreptatea să se sustragă unei normativizări exhaustive. Cu toate acestea, ea joacă un

¹ Assitant Professor, PhD in progress, "Dunărea de Jos" University of Galați, Romania, Address: Domnească Street no. 111, Galati, Romania, Corresponding author: tiberiu.ciurea90@gmail.com

Copyright: © 2025 by the authors.
Open access publication under the terms and conditions of the
Creative Commons Attribution (CC BY) license
(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

rol fundamental în definirea cadrului legal și limitelor acțiunii statale, servind drept criteriu de evaluare a legitimității acesteia. În mod firesc, cetățenii nutresc așteptări de justete față de acțiunile etatice, fapt pentru care autorităților statului le revine obligația de a promova și implementa dreptatea în sfera publică. Aceasta se constituie într-un element intrinsec și inseparabil al oricărei acțiuni a statului cu impact asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor (Lorincz & Stancu, 2024).

În acest context, orice restricționare a drepturilor și libertăților individuale trebuie să fie circumscrisă unui sistem de garanții robuste ce trebuie să asigure, pe de o parte, caracterul just și nearbitrar al măsurilor adoptate de stat, iar pe de altă parte, mecanisme eficiente de remediere a oricăror erori judiciare sau administrative, capabile să rectifice eventualele nedreptăți cauzate de acțiunea statului. Astfel, putem afirma axiomatic aceea că odată cu stabilirea caracterului nelegal ori lipsit de temei al acuzației penale printr-o hotărâre judecătorească definitivă, efectele acestei decizii se extind *de plano* și asupra măsurilor preventive privative de libertate dispuse în cursul procesului penal. Această constatare impune existența unor mecanisme juridice eficiente de reparare a prejudiciului suferit ca urmare a privării nelegale sau injuste de libertate.

2. Dispoziții generale; Privarea nelegală ori injustă de libertate

Pornind de la necesitatea asigurării dreptului fundamental la libertate și siguranță a individului, consacrat de o serie de documente internaționale precum Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (*“Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță”* – art. 5), Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (*“Orice om are dreptul la libertate și la securitatea persoanei sale”* – art. 9) sau Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene (*“Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță”* – art. 6), dar și de Constituția țării (*“Libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile”* – art. 23), legiuitorul țării noastre a transpus aceste prevederi într-unul dintre principiile fundamentale ale procesului penal în România – inviolabilitatea libertății individuale (art. 9 Cod procedură penală).

Analiza actualului cadru procesual-penal evidențiază faptul că principiul garantării dreptului la libertate și siguranța persoanei își fundamentează valabilitatea atât pe prevederile constituționale, cât și pe normele de drept internațional, care fac referire la două concepte distincte: libertatea individuală și siguranța persoanei (Lorincz, 2016, pp. 32-33). În acest context, *“libertatea individuală”* se referă la libertatea fizică a persoanei, la dreptul acesteia de a se deplasa fără restricții, de a nu fi reținută, arestată sau deținută decât în cazurile și în condițiile expres prevăzute de Constituție

și de legi (Muraru, 1993, p. 248). De cealaltă parte, conceptul de "siguranță a persoanei" vizează ansamblul garanțiilor care ocrotesc individul în situațiile în care autoritățile publice, în exercitarea atribuțiilor lor, adoptă măsuri care afectează libertatea individuală (Ghigheci, 2014, p. 152). Aceste garanții au rolul de a preveni orice abuz din partea autorităților și de a asigura că măsurile luate sunt legale și justificate (Lorincz, 2022, pp. 161-175).

Ori de câte ori organul judiciar, reprezentant al statului în cursul procesului penal, a recurs la o măsură privativă de libertate, derogând în mod legitim de la principiul inviolabilității libertății individuale, iar ulterior s-a dovedit că prezumția de nevinovăție nu a putut fi răsturnată prin întreg probatoriul administrat și acuzația penală este considerată nefondată, dispunerea măsurii preventive privative de libertate se califică drept nejustificată, deci ilicită și generatoare de răspundere delictuală, în temeiul art. 1349 din Codul civil¹.

Soluția pronunțată în materie penală, deși favorabilă inculpatului, nu îl privează de statutul de persoană vătămată și nu reprezintă o compensație pentru prejudiciul suferit prin privarea de libertate, întrucât achitarea nu are natura juridică a unei despăgubiri, ci, dimpotrivă, generează un drept distinct, patrimonial, la despăgubire. Mai mult decât atât, statul nu se poate exonera de răspundere nici prin invocarea legalității acțiunilor individuale ale funcționarilor săi. În acest caz, operează o răspundere obiectivă a statului, fundamentată atât pe obligația acestuia de a garanta buna funcționare a serviciului public al justiției, dar și pe obligația recunoașterii și garantării dreptului la despăgubiri persoanelor care au suferit o privare de libertate în cursul procesului penal, indiferent dacă această privare a fost nelegală (în sensul încălcării normelor procedurale) sau injustă (în sensul lipsei de temeinicie a acuzației). Această răspundere nu poate fi valorizată altfel decât în cadrul procedurii reparării pagubei materiale sau a daunei morale în caz de eroare judiciară sau în caz de privare nelegală de libertate ori în alte cazuri, ce face parte din capitolul VI (art. 538 - art. 542), Titlul IV (Proceduri speciale) - Partea Specială a Codului de procedură penală (CPP) și care derogă de la dispozițiile dreptului comun, conform principiului *specialia generalibus derogant*.

¹ (1) Orice persoană are îndatorirea să respecte regulile de conduită pe care legea sau obiceiul locului le impune și să nu aducă atingere, prin acțiunile ori inacțiunile sale, drepturilor sau intereselor legitime ale altor persoane.

(2) Cel care, având discernământ, încalcă această îndatorire răspunde de toate prejudiciile cauzate, fiind obligat să le repare integral.

(3) În cazurile anume prevăzute de lege, o persoană este obligată să repare prejudiciul cauzat de fapta altuia, de lucrurile ori animalele aflate sub paza sa, precum și de ruina edificiului.

(4) Răspunderea pentru prejudiciile cauzate de produsele cu defecte se stabilește prin lege specială.

În contextul privării nelegale sau injuste de libertate, o analiză temeinică a dispozițiilor art. 539 CPP în forma actuală relevă dreptul persoanei vătămate în drepturile sale de către o autoritate a statului la repararea prejudiciului suferit. În prezent, atât persoana care a fost privată de libertate în mod nelegal în cursul procesului penal, cât și persoana a cărei privare de libertate a fost dispusă în mod legal, însă injust întrucât pentru infracțiunea care a justificat luarea măsurii s-a dispus în temeiul art. 16 alin. (1) lit. a)-d) clasarea sau achitarea, cu excepția cazului în care soluția s-a dispus ca urmare a dezincriminării faptei săvârșite¹, au dreptul la repararea pagubei odată cu întocmirea ordonanței procurorului de revocare a măsurii reținerii ori de clasare, a încheierii definitive a judecătorului de drepturi și libertăți, a judecătorului de cameră preliminară ori a instanței de judecată de revocare a măsurii preventive privative de libertate ori prin care s-a constatat încetarea de drept a acesteia sau, după caz, a hotărârii definitive de achitare².

Anterior adoptării Legii nr. 201/2023 și modificării dispozițiilor art. 539 CPP, exercitarea acestui drept era condiționată de constatarea prealabilă a caracterului nelegal al privării de libertate, în funcție de stadiul procesului penal, prin ordonanța procurorului (în faza de urmărire penală), prin încheierea definitivă a judecătorului de drepturi și libertăți (în faza de dispunere asupra măsurilor preventive), a judecătorului de cameră preliminară (în faza de cameră preliminară) ori prin încheierea definitivă sau hotărârea definitivă a instanței de judecată investită cu soluționarea cauzei (în faza de judecată). Altfel spus, condiția *sine qua non* pentru invocarea dreptului la despăgubiri de către persoana căreia i-a fost afectată în mod nelegal libertatea individuală în cursul procesului penal, era ca unul dintre organele judiciare anterior amintite să constate printr-un act procedural specific întocmai că măsura privativă de libertate a fost luată, prelungită sau menținută la un moment dat cu încălcarea dispozițiilor legale, astfel încât simpla achitare a inculpatului nu era suficientă pentru a genera dreptul la despăgubiri.

Așadar, prevederile procesual-penale anterioare în materie conduceau la o diferențiere între ipoteza privării nelegale de libertate și cea a privării injuste de libertate, reprezentând de altfel o distincție artificială, ce avea ca efect negarea dreptului persoanei vătămate la repararea prejudiciului suferit ca urmare a unei disfuncționalități a sistemului judiciar. Condiționarea dreptului la repararea pagubei, în cazul privării de libertate, exclusiv de caracterul nelegal al măsurii, impunea organelor judiciare o interpretare restrictivă ce ignora dimensiunea justiției reparatorii și putea conduce la situații de inechitate manifestă. Această abordare formalistă, centrată exclusiv pe respectarea strictă a procedurilor, nu ținea seama de soluția finală pronunțată pe fondul cauzei, ignorând situațiile în care, deși

¹ Conform art. 539 alin. (1) CPP.

² Conform art. 539 alin. (2) CPP.

procedura a fost urmată în mod legal, rezultatul era unul injust, în sensul menținerii în stare de privare de libertate a unei persoane a cărei vinovăție nu a putut fi dovedită (Constantin, 2024, p. 255).

În contrast cu numeroasele excepții de neconstituționalitate semnalate anterior în privința dispozițiilor art. 539 CPP, toate respinse, prin Decizia nr. 136/2021¹, Curtea Constituțională a declarat ca fiind neconstituțională soluția legislativă din art. 539 CPP, care excludea dreptul la repararea pagubei în cazul privării de libertate dispuse în cursul procesului penal soluționat prin clasare [conform art. 16 alin. (1) lit. a)-d) CPP] sau achitare. Cu alte cuvinte, deși libertatea individuală a persoanei era restrânsă în cursul procesului penal, restricție care, ulterior, se dovedea a fi injustă/nedreaptă, persoana în cauză rămânea privată de accesul la procedura de remediere antereferită, iar prejudiciul suferit rămânea, astfel, nereparat. Apreciind că *"orice acțiune a statului, chiar legală fiind, dacă prin finalitatea ei devine injustă/nedreaptă pentru cetățean, trebuie însoțită de un remediu normativ corespunzător în vederea restabilirii stării de dreptate atât în privința persoanei în cauză, cât și pentru societate"*² și că în situația dată privarea de libertate injustă și nejustificată este confirmată definitiv abia la finalizarea procesului penal, Curtea admite că această nedreptate este inerentă măsurii încă de la momentul dispunerii sale, afectând persoana supusă acesteia. Cu alte cuvinte, simpla constatare ulterioară a nedreptății nu înseamnă că aceasta nu a preexistat și nu a generat consecințe negative asupra persoanei private de libertate.

Alin. (3) al art. 539 CPP, introdus odată cu adoptarea Legii nr. 201/2023, conține prevederea potrivit căreia persoana privată de libertate în mod injust nu este îndreptățită să ceară repararea de către stat a pagubei suferite dacă a determinat luarea măsurii preventive privative de libertate prin declarații mincinoase sau în orice alt fel, în afara cazurilor în care a fost obligată să procedeze în această manieră. Deși formularea *"prin declarații mincinoase... a determinat luarea măsurii preventive privative de libertate"* poate fi considerată imprecisă și insuficient nuanțată, având în vedere că temeiul legal³ al reținerii/arestării preventive impune îndeplinirea unor condiții mai riguroase (Volonciu & Uzlău, 2017, p. 581) decât simpla declarație a inculpatului, inițiativa legiuitorului de a limita numărul acțiunilor pentru repararea pagubei în cazul privării injuste de libertate este demnă de apreciere.

¹ Decizia Curții Constituționale a României nr. 136 din 3 martie 2021, publicată în Monitorul Oficial nr. 494 din 12 mai 2021.

² Decizia Curții Constituționale a României nr. 284 din 17 mai 2023, publicată în Monitorul Oficial nr. 490 din 06.06.2023, pct. 59.

³ Art. 202 alin. (1) Cod procedură penală.

3. Cazuri de privatizare nelegală sau injustă de libertate

- Cauza NORIK POGHOSYAN împotriva ARMENIEI¹

În cele ce urmează propunem spre analiză un caz din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO) referitor la dreptul la compensație pentru detenția nelegală în Armenia, în lumina art. 5 alin. 5 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului – “... Orice persoană care este victima unei arestări sau a unei dețineri în condiții contrare dispozițiilor acestui articol are dreptul la reparații”.

În perioada septembrie 2008 – octombrie 2009, reclamantul Norik Poghosyan, cetățean armean născut în anul 1983, a fost acuzat, reținut, arestat și ulterior condamnat de Curtea Regională Lori (nordul Armeniei) pentru săvârșirea unor infracțiuni la regimul drogurilor. După executarea pedepsei privative de libertate timp de 18 luni, reclamantul a fost achitat în urma anulării condamnării inițiale din cauza unor vicii procedurale, motiv pentru care a solicitat despăgubiri pentru prejudiciul material și moral suferit. Instanțele armene i-au acordat despăgubiri materiale, dar au respins cererea de compensație pentru prejudiciul moral, argumentând că legislația națională nu prevedea acest tip de despăgubire. Astfel, principala problemă a cazului a fost dacă indisponibilitatea despăgubirilor pentru prejudiciul moral în legislația armeană constituie o încălcare a art. 5 alin. 5 din Convenție, care garantează un drept executoriu la compensație victimelor arestării sau detenției ilegale.

Curtea a stabilit că, deși detenția reclamantului a fost considerată "nelegală" în sensul legislației interne, lipsa posibilității de a obține despăgubiri pentru prejudiciul moral a încălcat art. 5 alin. 5 din Convenție, întrucât acesta garantează dreptul la compensație pentru orice tip de prejudiciu, inclusiv cel moral, suferit ca urmare a detenției ilegale. Deși statele au libertatea de a alege modalitățile de implementare a acestui drept în legislația internă, sistemul juridic armean, prin interpretarea dată de Curtea de Casație din Armenia în decizia sa din 1 iulie 2011², considera detenția reclamantului ca fiind "nelegală" (*"Din analiza art. 66 para. 3 din CPP și art. 1064 din CC rezultă că - ținând cont de specificul statutului unei persoane achitate, de necesitatea remedierii situației sale juridice și de dispozițiile legale constituționale și internaționale - legiuitorul a prevăzut regula [că] despăgubiri complete ar trebui plătite unei persoane achitate pentru prejudiciul suferit din cauza privării nelegale de libertate"*) și, prin urmare, se impunea aplicarea art. 5 alin. 5 din Convenție întrucât

¹ [https://hudoc.echr.coe.int/rum#/%22itemid%22:\[%22001-205145%22\]\]](https://hudoc.echr.coe.int/rum#/%22itemid%22:[%22001-205145%22]]), accesat la data de 24.01.2025.

² The Court Of Cassation's Decision Of 1 July 2011 In The Case Of A. Davtyan And Vank Ltd. V. The Republic Of Armenia (Case No. Hkd1/0012/02/08).

cadrul normativ aplicabil stipulează că orice măsură privativă de libertate aplicată unei persoane care ulterior este achitată se prezumă a fi nelegală, prin efectul legii.

Indisponibilitatea despăgubirilor pentru prejudiciul moral a privat reclamantul de o componentă esențială a dreptului său la compensație. Astfel, prin Hotărârea din 22 octombrie 2020, pronunțată în Cauza Norik Poghosyan împotriva Armeniei, paragrafele 32-34 și 36-38, CEDO a constatat că, în temeiul legislației armene, reclamantul beneficia de un drept la despăgubire ca efect al achitării sale, iar privarea sa de libertate era calificată drept nelegală per se în conformitate cu ordinea juridică internă, fiind astfel evidentă o încălcare a art. 5 alin. 5 din Convenție, ce a impus obligarea statului armean la plata unor despăgubiri pentru prejudiciul moral suferit de reclamant.

Cazul prezentat subliniază importanța alinierii legislației naționale la standardele Convenției în ceea ce privește garantarea dreptului la compensație pentru detenția nelegală.

- Cauza ASAN RUSHITI împotriva AUSTRIEI¹

La 1 aprilie 1993, Asan Rushiti, cetățean al fostei Republici Iugoslave a Macedoniei, a fost plasat de Tribunalul Penal Regional Graz (Austria) în arest preventiv sub acuzația de tentativă de omor. Era suspectat că, împreună cu un complice, ar fi încercat să-l ucidă pe M.R., sens în care complicele său l-ar fi atacat pe M.R. cu un cuțit, în timp ce reclamantul l-ar fi împiedicat să fugă.

La 1 septembrie 1993, Tribunalul Penal Regional Graz, funcționând ca o Curte cu jurați, l-a achitat pe reclamant. Întrucât juriul a răspuns la întrebarea principală privind tentativa de omor și la întrebarea alternativă privind agresiunea agravată cu șapte voturi "nu" la un singur vot "da", motivând că probele administrate în cursul urmăririi penale erau insuficiente pentru a-și forma convingerea asupra vinovăției inculpatului, acesta a fost achitat și eliberat. Ulterior, acesta a solicitat compensații pentru cele 5 luni petrecute în arest preventiv, însă, în cele din urmă, cererea sa a fost respinsă de instanțele austriece, care au argumentat că suspiciunea împotriva sa nu fusese complet înlăturată, deși fusese achitat.

Cauza Asan Rushiti împotriva Austriei reprezintă un litigiu important în jurisprudența CEDO, având în vedere problematica respectării dreptului la prezumția de nevinovăție și a dreptului la un proces echitabil în contextul procedurilor de acordare a compensațiilor pentru arest preventiv.

Curtea a constatat încălcări ale art. 6 alin. 1 (dreptul la un proces echitabil) și ale art. 6 alin. 2 (prezumția de nevinovăție) din Convenția Europeană a Drepturilor

¹ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-58742%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-58742%22]}), accesat la data de 01.02.2025.

Omului. În ceea ce privește art. 6 alin. 1, Curtea a subliniat lipsa unei audieri publice și a nepronunțării publice a hotărârilor în cadrul procedurii de compensație pentru arest preventiv. Guvernul austriac a recunoscut temeinicia plângerii, în concordanță cu jurisprudența CEDO anterioară, respectiv Cauzele Szücs¹ și Werner² împotriva Austriei. În decizia sa, Curtea a reiterat că art. 6 para. 1 se aplică și în procedurile de compensație, acestea implicând o *"hotărâre a drepturilor și obligațiilor cu caracter civil"*. Astfel, atât lipsa audierii publice, cât și nepronunțarea publică a hotărârilor au constituit încălcări ale art. 6 alin. 1, Curtea neidentificând niciun element distinctiv față de jurisprudența sa anterioară Comentariu academic asupra pretensei încălcări a art. 6 alin. 2 din Convenție.

În ceea ce privește încălcarea prezumției de nevinovăție, prevăzută de art. 6 alin. 2 din Convenție, reclamantul a argumentat că raționamentul Curții de Apel din Graz, care i-a respins cererea de compensație pe motiv că suspiciunea împotriva sa nu a fost înlăturată, este contrar acestui principiu fundamental. Reclamantul a subliniat că, odată achitat definitiv, menținerea suspiciunii nu mai poate fi reținută împotriva sa. Guvernul a încercat să distingă cazul prezent de jurisprudența Sekanina împotriva Austriei³, argumentând că, spre deosebire de această cauză, instanțele austriece nu au reevaluat vinovăția reclamantului pe baza dosarului, ci s-au limitat la a repeta raționamentul juriului. Guvernul a susținut că art. 6 alin. 2 interzice doar o nouă evaluare a vinovăției, nu și referirea la verdictul juriului și la motivarea acestuia.

Curtea a reamintit că reclamantul se poate prevala de art. 6 alin. 2 chiar și după achitarea definitivă, deoarece legislația și practica austriacă leagă strâns responsabilitatea penală de dreptul la compensație. Totodată, Curtea a reiterat jurisprudența sa privind prezumția de nevinovăție în procedurile de compensație, menționând Cauza Nölckenbockhoff împotriva Germaniei⁴, unde s-a statuat că, după încetarea procedurilor penale (fără achitare formală), declarațiile care descriu o stare de suspiciune sunt compatibile cu prezumția de nevinovăție. Însă, în Cauza Sekanina, Curtea a statuat că, după o achitare definitivă, nu mai este admisibilă menținerea suspiciunilor.

Curtea a subliniat că nu este de acord cu argumentul principal al Guvernului, și anume că exprimarea suspiciunilor ar fi acceptabilă dacă acestea au fost deja

¹ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-58113%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-58113%22]}), accesat la data de 01.02.2025.

² [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-58114%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-58114%22]}), accesat la data de 01.02.2025.

³ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57842%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57842%22]}), accesat la data de 01.02.2025.

⁴ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57546%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57546%22]}), accesat la data de 01.02.2025.

menționate în motivarea achitării. Curtea a considerat această interpretare ca fiind artificială și neconformă cu scopul prezumției de nevinovăție, reafirmând regula generală stabilită în *cauza Sekanina*, conform căreia, după o achitare definitivă, chiar și exprimarea suspiciunilor cu privire la nevinovăția unui acuzat este inadmisibilă. Prin urmare, Curtea a concluzionat că, în cazul de față, Curtea de Apel din Graz a făcut declarații care exprimau o suspiciune continuă împotriva reclamantului, încălcând astfel art. 6 alin. 2 din Convenție.

Conform art. 41 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Curtea poate acorda "*o satisfacție echitabilă părții lezate*" în cazul constatării unei violări a Convenției, "*dacă dreptul intern al Înaltei Părți Contractante permite doar o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări*". În *Cauza Rushiti împotriva Austriei*, Curtea a acordat reclamantului o compensație pentru costuri și cheltuieli de judecată, dar nu și pentru daune materiale sau morale, considerând că simpla constatare a violării drepturilor reclamantului prin hotărâre este suficientă pentru a oferi o reparație morală adecvată.

Curtea a acordat reclamantului suma solicitată pentru acoperirea costurilor și cheltuielilor de judecată aferente procedurilor desfășurate în fața instanțelor naționale și a Curții. Această decizie se bazează pe principiul că o parte care a obținut câștig de cauză într-un litigiu trebuie să fie despăgubită pentru cheltuielile necesare susținerii apărării sale.

Hotărârea pronunțată în *Cauza Rushiti împotriva Austriei* are o importanță semnificativă pentru protecția dreptului la libertate, deoarece clarifică standardele privind prezumția de nevinovăție și dreptul la un proces echitabil, inclusiv în procedurile administrative conexe celor penale. Prin decizia sa, Curtea a reafirmat că, după o achitare definitivă, orice suspiciune privind vinovăția persoanei trebuie să înceteze, iar statul nu poate menține o stare de îndoială cu privire la nevinovăția celui achitat. Această hotărâre contribuie la consolidarea garanțiilor procedurale și la asigurarea unui echilibru între interesele statului și drepturile fundamentale ale indivizilor.

- *Cauza ADAM WŁOCH împotriva POLONIEI*¹

Cauza Włoch v. Poland (No. 2) se axează pe problematica dreptului la compensație efectivă pentru detenție nejustificată, analizând conformitatea mecanismului de compensare polonez cu art. 5 alin. 5 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Speța supusă analizei, referitoare la cazul unui reclamant acuzat de trafic de minori și ulterior achitat, evidențiază o problemă importantă privind dreptul la

¹ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-104722%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-104722%22]}), accesat la data de 02.02.2025.

compensație pentru detenție nejustificată și impactul acesteia asupra echității sistemului judiciar.

Reclamantul Adam Włoch, cetățean polonez, născut în anul 1941, a fost arestat preventiv sub acuzația de trafic de minori și instigare la mărturie mincinoasă. La 24 noiembrie 2000, Tribunalul Regional din Tarnobrzeg a decis încetarea procesului penal ce avea drept obiect săvârșirea infracțiunii de trafic de minori, întrucât instanța a constatat că acțiunile inculpatului nu întruneau elementele constitutive ale unei astfel de fapte. Ulterior, acesta a fost condamnat pentru fals în înscrisuri și amendat, perioada de arest preventiv fiind compensată prin deducerea din amenda aplicată.

Cu toate acestea, perioada de detenție preventivă a fost compensată prin deducerea acesteia dintr-o amendă aplicată pentru o infracțiune distinctă, ulterioară. Reclamantul a solicitat compensații pentru detenția nejustificată, însă cererea sa a fost respinsă de instanțele naționale, care au considerat că deducerea din amendă constituie o formă justă de compensație.

S-a considerat că problema principală o reprezintă interpretarea și aplicarea art. 5 alin. 5 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care garantează dreptul la o despăgubire efectivă pentru arestare sau detenție contravențională. În speță, s-a analizat dacă deducerea perioadei de detenție preventivă dintr-o amendă aplicată pentru o altă infracțiune poate fi considerată o "despăgubire efectivă" în sensul Convenției.

Curtea a constatat o încălcare a art. 5 alin. 5, argumentând că reclamantul nu a avut un drept efectiv la despăgubire și a subliniat că, deși legislația poloneză prevedea posibilitatea obținerii de compensații pentru detenție nejustificată, în cazul de față, mecanismul de compensare prin deducere din amendă a fost considerat insuficient și neconform cu standardele Convenției. Curtea a criticat faptul că instanțele naționale nu au examinat dacă reclamantul a suferit un prejudiciu real, pecuniar sau nepecuniar, și dacă deducerea din amendă a compensat în mod echitabil acest prejudiciu.

Hotărârea pronunțată în Cauza Włoch împotriva Poloniei este importantă pentru justiție deoarece clarifică standardele privind dreptul la despăgubire pentru detenție nejustificată, subliniind că acest drept trebuie să fie efectiv și accesibil, iar simpla deducere a perioadei de detenție dintr-o altă pedeapsă nu este suficientă dacă nu se analizează prejudiciul real suferit de persoană. De asemenea, hotărârea CEDO reafirmă importanța respectării drepturilor fundamentale ale persoanelor private de libertate, inclusiv dreptul la o evaluare adecvată a prejudiciului cauzat de o detenție nejustificată (Stancu, 2024, pp. 56-60)

Concluzionând, această speță evidențiază necesitatea unui echilibru între interesele statului și drepturile individuale, iar decizia Curții subliniază că un stat nu poate eluda obligația sa de a oferi o reparație adecvată pentru o privare nelegală de libertate, prin utilizarea unor mecanisme de compensare formale, care nu țin cont de realitatea prejudiciului suferit de individ. Aceasta contribuie la consolidarea principiului că orice privare de libertate trebuie să fie justificată și că orice eroare a statului în acest sens trebuie reparată în mod adecvat.

4. Măsurile de reparare a pagubei în cazul privării nelegale ori injuste de libertate

Înainte de adoptarea Legii 201/2023 și modificării implicite a prevederilor procesual-penale privind repararea pagubei în cazul privării injuste de libertate, analizele doctrinare (Michels, 2010, p. 417) au evidențiat existența unei inegalități fundamentale în tratamentul acordat inculpaților, întrucât sistemul vremii obișnuia să "despăgubească", prin deducerea din pedeapsă, doar pe cei condamnați pentru perioada petrecută în arest preventiv sau la domiciliu, ignorând în totalitate prejudiciul suferit de inculpații achitați sau a căror urmărire penală a sfârșit prin clasarea cauzei.

Achitarea unui inculpat, după o perioadă îndelungată de arest preventiv, evidențiază o fractură evidentă între prezumția de nevinovăție și realitatea unei privări de libertate suferite pe nedrept. În acest context, se conturează o dilemă crucială la intersecția dintre drept și moralitate: în măsură în care compensarea integrală a prejudiciului moral și material cauzat de privarea de libertate nelegală este practic imposibilă, până în ce punct pot reprezenta despăgubirile bănești o soluție echitabilă și justă pentru a repara o astfel de vătămare ireversibilă a drepturilor fundamentale? Privarea de libertate, cu toate consecințele sale asupra vieții personale, profesionale și psihologice, generează un prejudiciu de natură inestimabilă, care depășește cu mult posibilitățile de reparare prin mijloace tradiționale. În acest sens, se impune o reflecție aprofundată asupra necesității de a institui mecanisme alternative de compensare, care să ofere victimelor unor astfel de erori judiciare o satisfacție materială adecvată.

Întrucât singura modalitate de a corecta această disproporție era instituirea unui mecanism de despăgubire reală, care să compenseze prejudiciul moral și material suferit de persoanele care au fost reținute ori arestate în mod injust, dreptul la repararea pagubei, recunoscut până la adoptarea Legii 201/2023 doar persoanelor private de libertate în mod nelegal, a fost extins și față de persoanele achitate ulterior reținerii/arestării acestora sau față de care s-a dispus clasarea din lipsă de temei.

În forma sa actuală, art. 540 alin. (1) CPP prevede că despăgubirea acordată este individualizată în funcție de durata și de gravitatea consecințelor privării de libertate asupra fiecărei persoane în parte – *“La stabilirea întinderii reparației se ține seama de durata privării nelegale sau injuste de libertate, precum și de consecințele produse asupra persoanei, asupra familiei celui privat de libertate...”*. Alin. (2) și (3) ale aceluiași articol prevăd expres că remedierea prejudiciului suferit ca urmare a privării nelegale ori injuste de libertate se poate concretiza într-o obligație pecuniară a statului, într-o prestație pe viață sau într-o obligație de a asigura asistență medicală și socială integrală persoanei prejudiciate, evaluarea modalității și a cuantumului despăgubirii realizându-se în funcție de circumstanțele concrete ale victimei și de natura prejudiciului suferit.

Alineatele (4) și (5) ale art. 540 CPP rămân nemodificate și prevăd că persoanele care și-au pierdut temporar libertatea în mod nejustificat și care dețineau un statut de lucrător activ anterior detenției vor beneficia de o recalculare a vechimii în muncă, astfel încât perioada de detenție să fie echivalată cu o perioadă de activitate profesională, iar obligativitatea de a acorda despăgubiri revine în întregime statului român, prin intermediul Ministerului Finanțelor Publice.

5. Acțiunea și titularii acțiunii pentru repararea pagubei

În forma sa actuală, art. 541 CPP consacră intentarea acțiunii pentru repararea pagubei de către cel prejudiciat sau terțe persoane, după cum urmează: acțiunea în vederea obținerii unei despăgubiri pentru prejudiciul cauzat prin eroare judiciară, detenție nelegală sau măsuri de supraveghere tehnică nelegale poate fi intentată de către persoana vătămată în drepturile sale de către reprezentanții statului. După moartea acesteia, acțiunea în repararea pagubei poate fi continuată sau chiar pornită de către „persoanele care se aflau în întreținerea sa la data decesului”¹, acestea fiind de asemenea prejudiciate de măsurile dispuse în mod nelegal sau injust față de părinte/tutore (de ex. o familie cu copii minori, al cărei unic salariat este deținut în mod nelegal pe o perioadă îndelungată poate suferi un cumul de prejudicii, atât de natură materială, prin diminuarea venitului necesar asigurării traiului, cât și de natură morală, prin atingerea adusă unor valori fundamentale, cum ar fi integritatea psihică, demnitatea, imaginea personală, reputația etc.).

Termenul de prescripție pentru exercitarea acestei acțiuni este de șase luni de la data rămânerii definitive a hotărârii judecătorești, a ordonanței procurorului sau încheierii instanței prin care a fost constatată eroarea judiciară, privarea nelegală ori injustă de libertate sau caracterul nelegal al supravegherii tehnice. Competența de soluționare revine tribunalului în a cărui circumscripție domiciliază persoana

¹ Art. 541 alin. (1) teza a II-a Cod procedură penală.

îndreptătită să ceară repararea pagubei, iar pârâtul este statul român, reprezentat de Ministerul Finanțelor Publice, acțiunea fiind scutită de taxa judiciară de timbru.

În principiu, răspunderea patrimonială a statului pentru privare nelegală sau injustă de libertate este de natură subiectivă, fiind condiționată de existența unei culpe a agenților statali și, indiferent de gradul acesteia – fie că este vorba de o simplă neglijență sau de o culpă gravă – statul răspunde față de persoana prejudiciată. Cu toate acestea, posibilitatea exercitării acțiunii în regres¹ în vederea angajării răspunderii personale a magistratului culpabil este condiționată de dovedirea unei culpe grave a acestuia ori a relei-credințe. În absența unei culpe atribuibile vreunui organ judiciar, răspunderea statului pentru privarea nelegală sau injustă de libertate se fundamentează pe principiul răspunderii obiective, consacrat de art. 539 CPP, reprezentând astfel o derogare de la regula generală a răspunderii pentru fapta proprie.

6. Concluzii

Cuprinsul prezentului studiu a evidențiat complexitatea și relevanța dreptului la despăgubire în caz de privare nelegală sau injustă de libertate, un aspect fundamental al statului de drept. Pornind de la principiul inviolabilității libertății individuale, consacrat atât la nivel național, cât și internațional, am explorat evoluția legislației românești în materie, cu accent pe importanța echilibrului între garanțiile individuale și necesitățile justiției penale.

Jurisprudența națională și europeană, ilustrată prin cazurile analizate, subliniază necesitatea unor mecanisme eficiente de reparare a prejudiciului cauzat de erorile judiciare și de actele procesual-penale întocmite defectuos. În acest context, legiuitorul român a adoptat măsuri semnificative pentru a extinde dreptul la despăgubire și a consolida garanțiile acordate victimelor unor astfel de abuzuri. Cu toate acestea, rămân încă anumite aspecte care necesită claritate și pentru care armonizarea legislației naționale cu standardul minim european nu reprezintă răspunsul absolut, motiv pentru care un nivel de protecție superior ar putea fi primit cu bucurie. Câteva astfel de exemple sunt: precizarea en détail a criteriilor de evaluare a prejudiciului suferit prin lipsire nelegală ori injustă de libertate, comunicarea transparentă și exactă a cuantumului despăgubirilor, precum și simplificarea procedurilor de obținere a acestora.

Concluzionând, dreptul la despăgubire pentru privarea nelegală sau injustă de libertate reprezintă o garanție esențială a statului de drept, asigurând atât protecția drepturilor fundamentale ale individului, cât și funcționarea corectă a sistemului

¹ Art. 542 Cod procedură penală.

judiciar. Însă, pentru a asigura o aplicare efectivă a acestui drept, este necesară o continuare a eforturilor de îmbunătățire a legislației și a practicii judiciare, cu scopul de a oferi victimelor unor astfel de abuzuri o reparare justă și adecvată.

7. Bibliografie

Constantin, A. (2024). Articolul 5 paragrafele 1 și 5 din Convenție. Încălcare. Arestare în vederea executării unei pedepse privative de libertate care a fost executată în străinătate/Article 5 §§ 1 and 5 of the Convention. Violation. Arrest for the purpose of executing a custo. *Revista Pro Lege* 1, 249-259.

Ghigheci, C. (2014). *Principiile procesului penal în noul Cod de procedură penală/Principles of criminal procedure in the new Code of Criminal Procedure*. Universul Juridic.

Lorincz, A. (2016). Stabilirea Caracterului Nelegal Al Privării De Libertate În Cursul Procesului Penal-Repararea Pagubei/Establishing the Illegal Character of Deprivation of Liberty During Criminal Proceedings - Reparation of Damage. *Revista Pro Patria Lex 01/Pro Patria Lex 01 Journal*, 32-39.

Lorincz, A. (2022). *The Right to Repair of Damages in the Event of Affection of the Individual Freedom of the Person during the Criminal Proceedings*", *International Journal of Legal and Social Order* 1.1. <https://doi.org/https://doi.org/10.55516/ijlso.v1i1>

Michels, J. D. (2010). Compensating Acquitted Defendants for Detention Before International Criminal Courts. . *Journal of International Criminal Justice*, 8(2), 407-424. <https://doi.org/https://doi.org/10.1093/jicj/mqq015>

Muraru, I. (1993). *Drept constituțional și instituții publice/Constitutional law and public institutions, Vol 1*. Bucharest: Proarcadia.

Volonciu, N., & Uzlău, A. (2017). *Codul de procedură penală comentat/The commented Criminal Procedure Code, 3rd Ed*. Hamangiu.

Charter of Fundamental Rights of the European Union, proclaimed on 7 December 2000.

Romanian Civil Code, adopted by Law no. 287/2009, published in the Official Gazette no. 511 of 24 July 2009, with subsequent amendments and completions.

Romanian Criminal Procedure Code, adopted by Law 135/2010, published in the Official Gazette no. 486 of 15 July 2010, with subsequent amendments and completions.

Romanian Constitution, adopted in 1991, republished in the Official Gazette no. 767/31 October 2003.

European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, signed in 1950, entered into force on 3 September 1953.

Decision of the Constitutional Court of Romania no. 136 of 3 March 2021, published in the Official Gazette no. 494 of 12 May 2021.

Decision of the High Court of Cassation and Justice no. 15 of 18 September 2017, published in the Official Gazette no. 946 of 29 November 2017.

Law no. 201 of 5 July 2023 amending and supplementing Law no. 135/2010 on the Code of Criminal Procedure, as well as amending other normative acts, published in the Official Gazette no. 618 of 6 July 2023.

International Covenant on Civil and Political Rights, adopted on 6 December 1966.